

MIŠLJENJE I DELANJE U ZNAKU HUMANIZMA – REČ PRIREĐIVAČA

Filozof i etičar, redovni profesor Beogradskog univerziteta i jedan od osnivača Instituta za filozofiju i društvenu teoriju u Beogradu, dr Svetozar Stojanović je, zasigurno, jedno od najznačajnijih imena srpske filozofske i društveno-naučne misli druge polovine XX veka. I više od toga – njegovih osam knjiga, četiri obimne studije i više od 130 članaka objavljenih u najuglednijim domaćim i inostranim periodičnim publikacijama, svojim teorijskim značajem i dalekosežnošću svog praktičnog uticaja odavno su nadišli lokalne okvire i postali integralni deo svetske naučne i kulturne baštine. Član više uglednih međunarodnih strukovnih udruženja i predavač na mnogim prestižnim svetskim univerzitetima, Stojanović je bio jedan od retkih intelektualaca Zapadnog Balkana čija reč se i hiljadama kilometara daleko od njega s pažnjom osluškivala i s razlogom uvažavala. O njegovoj međunarodnoj reputaciji, pored mnogih drugih, rečito govori i podatak da je, uz Branislava Petronijevića i Mihaila Markovića, jedini autor sa prostora Srbije koji je 1996. godine uvršten u *Biografski rečnik filozofa XX stoleća*. U tom pogledu ne manje informativan je i bibliografski fakat da su put do čitalaca njegova dela našla na čak 14 svetskih jezika.

Otvorenog i tragalačkog duha, sklon samorefleksiji i samokritici, Stojanović je korigujući se intelektualno stasavao prešavši pritom dug razvojni put od doktrinarnog, a potom i revizionističkog marksiste, zatim ne-marksiste i, najzad, socijal-eko-demokrate, kako je, prepoznajući značaj ekološke dimenzije valjanog i poželjnog demokratskog društva, definisao finalnu etapu svog filozofskog i praktičko-političkog sazrevanja. U svom javnom delovanju u po-

slednjih dvadesetak godina svog biološkog života, te dve burne decenije regionalne, ali i svetske istorije, bio je prepoznatljiv kao čovek dijaloga i tolerancije, pomirljivosti i saradnje, agilni i mudri vizionar sveta kao boljeg mesta za život ljudske vrste i u njemu kao takvom malo više razumevanja i empatije za narod kojem je pripadao.

Njegove kolege, učenici i poštovaoci, na treću godišnjicu njegove smrti okupili su se u instituciji u kojoj je proveo najveći deo svog radnog veka, kako bi evocirali uspomenu na njegovu jedinstvenu ličnost, ali i učinili prilog potpunijoj recepciji njegovog impozantnog filozofskog i naučnog dela.¹ Tekstovi koji su se našli na stranicama ove publikacije većim delom su nastali na osnovu izlaganja njihovih autora na rečenom skupu.

U uvodni temat zbornika situirani su tekstovi kojima se pruža najopštiji uvid u Stojanovićevu intelektualnu i filozofsku biografiju, te markiraju ključne značajke njegovog društvenog i političkog angažmana koji je praktikovao tokom većeg dela svog životnog veka. Svoj prilog Jagoš Đuretić organizuje oko teze o nedogmatskom i nesistemskom, na svet života usmerenom karakteru Stojanovićeve filozofije, a Slobodan Divjak u svom radu traga za dubljim razlozima njenog višedecenijskog kontinuiranog uticaja, kako u regionalnim tako i u globalnim okvirima. Gonetajući ključne momente u Stojanovićevoj intelektualnoj biografiji, autor sledećeg priloga u ovom delu zbornika, Jovan Babić, prepoznaje ih u institucionalnom etabliranju metaetike na našim prostorima, analizi odnosa ciljeva i sredstava u društvenom životu, te kritici utopijskog mišljenja. Ono što je iz vizure Bogoljuba Šijakovića kardinalno obeležilo Stojanovićev život i njegovo delo jeste misaona i delatna privrženost principu jedinstva etike i politike. Tu privrženost Mirjana Radojičić u svom prilogu propituje tematizacijom načina na koji je Stojanović intelektualno odgovorio na jedan od najkrupnijih izazova istraživačima socijalnih i političkih fenomena u drugoj polovini XX veka – raspad/razbijanje II Jugoslavije, a Aleksandar Prnjat, autor zaključnog teksta ovog dela zbornika, rekonstrukcijom Stojanovićevog istraživačkog tretiranja mogućnosti samouništenja čovečanstva.

U središnjem tematskom bloku zbornika našli su se tekstovi kojima se analitički osvetljava praktička i aktivistička dimenzija Stojanovićevog stvaranja

¹ Pod nazivom „Svetožar Stojanović – ličnost i delo“ skup je održan u beogradskom Institutu za filozofiju i društvenu teoriju 7–8. juna 2013. godine.

laštva i njegovog javnog delovanja. Prvi od njih potpisuje Miloš Knežević koji se usredsređuje na ono što imenuje antitetičkim filozofsko-političkim identitetom *Praxis* grupe, pa i samog Stojanovića, te faktorima i strategijama koje su ga formirale, a Ljubomir Kljakić u svom tekstu Stojanovićev život i njegovo delo sagledava kroz prizmu traganja za ljudskom i socijalnom alternativom totalitarnom i apokaliptičkom poretku svetske korporativne distopije. Jedan od Stojanovićevih najbližih saradnika u postpetooktobarskom periodu, Aleksandar Nikitović, svojim člankom isporučuje čitaocima dragocena svedočanstva o Svetozarovom intenzivnom unutrašnje-političkom angažmanu u tom periodu novije srpske istorije, angažmanu koji je još jednom potvrdio njegove zavidne komunikatorske i medijatorske sposobnosti, nesebično stavljene u službu tada ozbiljno ugroženih vitalnih državnih interesa. A na koji način je Stojanović nastojao da ih afirmiše i zaštiti kao javna ličnost iskreno posvećena unapređenju delovanja civilnodruštvenih organizacija u tadašnjoj Srbiji, predočava u svom kratkom, ali informativnom prilogu Zoran Ivošević.

Narednu tematsku celinu zbornika čine tekstovi u kojima je tematizovan rani, formativni period Stojanovićevog života i rada – njegova novinarska delatnost (tekst Marinka Lolića), a potom i njegova značajna postignuća u oblasti metaetike, kojima se u svojim priložima bave Aleksandar Dobrijević i Voin Milevski. U ovaj deo zbornika smešten je i tekst Zorana Kindića, u kojem autor biografiju Svetozara Stojanovića sagledava kroz prizmu odnosa života i načela, pledirajući za jedan, više kritički nego apologetski orijentisan pristup njegovom životu i delu.

Završni deo publikacije čine dva priloga koje smo, takođe, procenili vrednim objavljivanja na ovom mestu. Prvi je tekst Johana Galtunga kojim ovaj znameniti norveški sociolog na svoj način, a u duhu miroljubivosti i dobre volje u pristupu problemima koji su dugo vremena u sličnom smislu zaokupljali istraživačku i aktivističku pažnju i samog Stojanovića, odaje počast svom dugogodišnjem saradniku i prijatelju. Drugi je Stojanovićev autoportret kao, ne svaka-ko najznačajniji, ali, besumnje, važan izvor informacija i samouvida u jedan dug i plodan kreativni život, izvor spram kojeg se, kao takvog, određuje i znatan broj kontributora zbornika. I najzad, *hommage* zaključujemo bibliografijom radova Svetozara Stojanovića, koja sama sobom ubedljivo svedoči o tom nesvakidašnjem stvaralačkom elanu i njegovim impresivnim publicističkim učincima.

U svet, koji ga je poštovao i u kojem je bio rado viđen gost, Stojanović je često odlazio i u njemu dugo boravio, ali se iz njega uvek i vraćao da kao javno angažovani intelektualac u dobrom smislu te reči, onim najboljim iz tamošnje teorijsko- i praktičko-političke tradicije, u meri svojih mogućnosti, unapredi standarde naučnog i društvenog života na prostorima sa kojih je potekao i kojima je bio iskreno privržen. Maja 2010. godine veliki putnik je definitivno zaklopio knjigu svog ovozemaljskog puta. Iza njega je ostalo njegovo delo, kao trajna inspiracija današnjim i budućim generacijama, ali i izazov na nova tumačenja koja, sigurni smo, tek predstoje. U uverenju da i tekstovi sabrani između korica ovog izdanja predstavljaju jedan od mogućnih odgovora na taj izazov, predajemo ih sudu čitalačke javnosti.

Mirjana Radojičić
U Beogradu, oktobra 2014. godine

TEME, MOTIVI, DUHOVNA SRODSTVA